

Koki tagad aug ātrāk

Vairāku iemeslu – koku selekcijas, mežkopības, augsnes uzlabošanas, klimata izmaiņu – dēļ Latvijā koki aug ātrāk

VIEDOKLIS

Divu iemeslu miljardarbība

Indulis Emsis, biologs, ekspremjers

Koki aug ātrāk divu iemeslu – dabas un cilvēka – ietekmes rezultātā. Cilvēcisks faktors augšanu paātrina ar koku selekciju un atbilstošu mežsaimniecību (stādīšanu, kopšanu, audzēšanu). Savukārt klimatiskais faktors (ātrāk iestājas pavasaris, vēlāk iestājas miera periods – ziema) paātrina koku augšanu ar to, ka veģetācijas periods Latvijā iestājas ātrāk un tas ir garāks, nekā bija pirms daudziem gadiem.

«Stādot selekcionētus stādus un nodrošinot tiem pietiekamu augšanas telpu, saules gaismu, augsnes aerāciju un barības vielas, balķus var izaudzēt ievērojami ātrāk, nekā gaidot pašreiz pieņemto galvenās cirtes vecumu,» uzsvēr Latvijas Valsts mežzinātnes institūta Silava direktors Jūrgis Jansons.

FOTO – RITVARS SKUJA, DIENAS BUSINESS

Tie kļūst garāki un resnāki, nekā tas notika pirms 50 – 70 gadiem, liecina Latvijas Valsts mežzinātnes institūta Silava pētījumi daudzu gadu garumā. Mežzinātnieki vairākus gadu desmitus parauglaukumos salīdzinājuši, kā apmērā un garumā pieņemtas tie koku sugu īpatņi, kas mežā iesējusi, un tie, kuri gājuši cauri selekcijai – labāko indivīdu atlasei. Rezultāti pierāda selekcionēto stādu priekšrocības salīdzinājumā ar vidējo rezultātu audzēs, kuras atjaunojušās ar sēklām. Tas komplektā ar atbilstošu mežkopības praksi – stādīšanu, kopšanu – sniedz izredzes mežu īpašniekiem iegūt koksnes ražu mežā ievērojami ātrāk, nekā vedina domāt pašlaik valstī noteiktais ciršanas vecums konkrētai koku sugai. Vienlaikus tā būs iespēja kokrūpniekiem iegūt nepieciešamo apaļkoksni koksnes izstrādājumu ražošanai, tādējādi stiprinot vienas no Latvijas tautsaimniecības stūrķameņiem konkurētspēju.

Cilvēka faktors

«Koki aug ātrāk vairāku iemeslu dēļ. Viens ir cilvēku arvien pieaugošās zināšanas par meža meliorācijas, selekcijas un mežkopības ietekmi, otrs – klimata izmaiņas, par kurām

arvien vairāk runā tieši pēdējos 10–15 gadus,» stāsta Latvijas Valsts mežzinātnes institūta Silava direktors Jūrgis Jansons. Pašlaik par būtiskāko koku ātrākas augšanas faktoru var uzskatīt tieši cilvēka zināšanas par mežsaimniecību. Pēc J. Jansona sacītā svarīgi ir saprast, ko domājam ar koku augšanas ātrumu. Par atskaites punktu pieņemot pašreizējo ciršanas vecumu, zinām, ka pārredzamā nākotnē tajā būs iespējams iegūt daudz vairāk koksnes. Tomēr, ja izvēlamies otru koksnes ražas novākšanas kritēriju – galvenās cirtes caurmēru, koki to sasniegs ievērojami ātrāk. «Vispirms jau jāapzinās, ka puse Latvijas mežu ir slapji – koki aug uz pārmitras, slikti aerētas augsnes. Sakārtojot šos mežus, izrokot sekus grāvīšus, kas kustina ūdeni un nodrošina koku saknēm skābekli, varam panākt pat desmitkārtēju koku augšanas uzlabojumu. Pēc tam varam domāt par to, ko stādīt, domāt par citiem kokaudzēšanas veidiem. Ja, piemēram, lauksaimnieks slapjā ieplakā iesēd elitaru, selekcionētu sēklu, nekas prātīgs nesanāks. Mežsaimniecībā ir līdzīgi. Tāpat vispirms ir jāsakārto zeme,» stāsta J. Jansons. Pēti-

jumi rāda, ka, sakārtotā zemē audzējot kokus, svarīgākie ir to pirmie 15 gadi. «Šajā laikā varam radikāli izmainīt koku augšanas gaitu. Saskaņā ar pareizas mežkopības principiem, koki nedrīkst augt lielā biežumā, bet jaunaudzēi jābūt retai – koku vainagiem ir vajadzīga gaisma, bet saknēm – pietiekami daudz vietas augsnei, no kuras koki uzņem barības vielas,» norāda J. Jansons. Meža ražību var uzlabot ar koku selekciju. «Audzējam nevis tādas kokaudzes, kuras atjaunojušās no apkārtējo koku sēklām vai iepriekš nocirsto koku atvasēm, bet iestādām stādus, kuri izaudzēti kokaudzētavās no atlasītu un pārbaudītu labāko koku sēklām. Šādā gadījumā iegūstam jaunaudzes, kas jau no pirmajiem augšanas gadiem ir spēcīgākas un kvalitatīvākas, nekā kokiem pašiem atjaunojoties,» skaidro J. Jansons. Koku augšanas ātrumu mīlējdarbībā veido visi trīs iepriekš minētie faktori.

Divreiz ātrāk

Viena no Latvijā pieprasītākajām koku sugām ir āra bērzs. Mežzinātnieku parauglaukumos pareizi audzētie divreiz jaunākie bērzi ir vismaz tikpat resni un gari kā nekopās jaunaudzēs divas reizes ilgāk

augušie. «Pareizi audzēti bērzi, izmantojot jaunākās zināšanas mežsaimniecībā, pašlaik noteikto ciršanas caurmēru sasniegs 40 gadu laikā, savukārt ciršanas vecums Latvijā bērzam ir noteikts 70 gadu,» pētījuma rezultātu rāda J. Jansons. Zinātniski dati par bērzu jaunaudžu augšanu ir pieejami no 1991. gada, savukārt organizēta jaunaudžu retināšana Latvijā sākās deviņdesmito gadu beigās. Tādējādi šādi audzētu bērzu audžu ciršana galvenajā cirtē varētu sākties jau pēc 20 – 25 gadiem. «Mežzinātniekiem šajā jomā vēl ir daudz, ko darīt, jo nav atrisināti jautājumi par bērzu zarainumu, kā arī trūkst zināšanu par bērza koksnes iekrāsojumu,» tā uz jautājumu, vai bērzu audzēšanā viss jau nav izpētīts, atbild J. Jansons. Ļoti labus rezultātus uzrāda arī ātraudzīgā hibrīdapse, tomēr tās audzēšana bez ļoti dārgās platības iežogojuma faktiski nav iespējama zvēru postījumu dēļ. Tomēr, audzējot hibrīdapsi, balķus būtu iespējams iegūt 25–30 gadu laikā. «Ātrāk izaudzēt Latvijā var arī priedes un egles, tomēr ne tik īsā laikā kā bērzus vai apses,» vērtē J. Jansons. Viņaprāt, vecumklausu sistēma ar cirtmetu kā mežsaimniecības reglamentu sevi ir

izmēlusi. «Ciršanas vecums ir aizejoša parādība, kas palikusi kā sava veida tradīcija un vēstures mantojums. Galvenās cirtes caurmēram atbilstošu koku var izaudzēt ātrāk, kas mežsaimniecībā ir būtiski,» tā J. Jansons.

Klimata faktors

Vēl viens koku augšanu ietekmējošs faktors ir klimata pārmaiņas. «Par klimata pārmaiņu ietekmi uz veģetāciju, tostarp arī koku augšanu, pēdējos 10–15 gados tiek runāts arvien vairāk,» skaidro J. Jansons. Ilglaicīgi (30–40 gadu) novērojumi par dažādu koku dzīves procesu (lapu plaukšanu, ziedēšanu) sākšanos, kā arī klimata pētīkņu prognozes liecina, ka klimats ir kļuvis un nākotnē kļūs siltāks – paaugstināsies vidējā gaisa temperatūra un pagarināsies veģetācijas periods. «Tas nozīmē, ka koki agrāk sāks plaukt un to miera periods iestāsies vēlāk, kādēļ augšanas laiks būs garāks,» skaidro J. Jansons. Viņš norāda, ka garāka veģetācijas sezona ļaus kokiem ātrāk pieņemt resnā un garumā, nekā tas noticis pirms 50 vai 70 gadiem. «Pilnīgi skaidrs, ka šādi nosacīti siltumnīcas apstākļi sekmēs lapkoku augšanu, savukārt par skujkokiem optimisms ir mazāks,» tā uz

jautājumu, vai visas galvenās koku sugas Latvijā no klimata pārmaiņām varētu būt vienādas ieguvējas, atbild J. Jansons. Savulaik Latvijas prieku un egļu stādi apmaiņas ceļā zinātnisko stādījumu veidā ir nokļuvuši Vācijā, kur klimats ir maigāks par Latvijā esošo un, iespējams, šobrīd stādīto prieku mūžā tās būs sagaidāms Latvijā. Tomēr Latvijas priedes Vācijā aug sliktāk, nekā turienes vācu priedes. «Iespējams, klimata izmaiņu radīto augšanas apstākļu uzlabojumu Latvijas priedes pilnībā nespēs izmantot, tomēr gan to augstums, gan caurmērs nākotnē varētu būt lielāki. Tāču patiesībā tas, kā maksimāli izmantot šo klimata efektu, ir liels izaicinājums un plašs darba lauks zinātniekiem,» tā J. Jansons. Viņš arī norāda uz riskiem, kurus Latvijas mežiem var radīt siltāks klimats – var mainīties pašreiz Latvijā esošu kaitēkļu un patogēno sēņu vairošanās ātrums un ietekme, kā arī ieviesties atsevišķas netipiskas sugas. Tāpat sagaidāms, ka vairāk darba būs ugunsapsardzībai – palielināsies gada dienu skaits ar augstu ugunsbīstamību, kā arī biežāk nekā pašreiz atkārtosies gadi ar augstu ugunsbīstamību

Māris Kīrons